

лингвосоциокультурной компетентности будущих магистров военного управления. Освещаются возможности лингвосоциокультурной направленности военного образования.

Ключевые слова: иноязычная лингвосоциокультурная компетентность, культурный шок, критерии сформированности иноязычной лингвосоциокультурной компетентности, показатели сформированности иноязычной лингвосоциокультурной компетентности.

N. KOLOTOVA

CRITERIA AND CHARACTERISTICS OF FOREIGN LANGUAGE LINGUASOCIOCULTURAL COMPETENCE OF FUTURE MILITARY LEADERSHIP MASTERS

The article deals with linguasociocultural competence formation during the process of foreign language teaching. In terms of contemporary competence approach to professional education the role and significance of linguasociocultural competence is stated and its influence on the process of social adaptation of a specialist is shown. Criteria and characteristics of foreign language linguasociocultural competence are described. The listening skill quality, speaking ability, foreign text reading quality, knowledge of national peculiarities and traditions, usage of social and psychological skills and communicative techniques, assessment and reflection are suggested as criteria of foreign language linguasociocultural competence. Linguasociocultural orientation of military education is considered.

Key words: foreign language linguasociocultural competence, cultural shock, criteria of foreign language linguasociocultural competence, characteristics of foreign language linguasociocultural competence.

УДК: 811.111'42'23

Діана МОНАСТИРСЬКА

КОГНІТИВНО-КОМУНІКАТИВНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДИСКУРСУ

Стаття присвячена висвітленню різних підходів до визначення поняття «дискурс». Розглянуто когнітивно-комунікативні аспекти дискурсивних досліджень.

Ключові слова: дискурс, контекст, екстралінгвістичні фактори, дискурсні стратегії комунікації.

Динамічний розвиток інформаційного суспільства, формування і функціонування глобального інформаційного простору склали об'єктивне підґрунтя до посилення інтересу суспільства до вивчення проблем мови та спілкування, викликали розвиток нових напрямів лінгвістичних досліджень. Останнім часом особливої **актуальності** набувають дослідження фахової мови як способу вербалізації досвіду професійної діяльності людини, соціо- та психолінгвістичні дослідження мовної і мовленнєвої діяльності, когнітивні та прагматичні аспекти комунікації.

Розвиток комунікативно-функціональної парадигми лінгвістичних досліджень на принципах антропоцентризму сприяє зверненню науковців до вивчення ролі людського фактору в породженні і розвитку комунікації. Текст розглядається як когнітивно-комунікативне утворення, форма структуризації і актуалізації знань. Наряду з вивченням тексту все більшої уваги привертає новий об'єкт дослідження – дискурс.

Метою статті є проаналізувати різні підходи до визначення поняття «дискурс» у вітчизняній і зарубіжній лінгвістиці та виокремити когнітивно-комунікативні аспекти дискурсних досліджень.

Проблематика дискурсних досліджень привернула увагу багатьох відомих вітчизняних і зарубіжних вчених, цікаві думки та підходи до вивчення природи та функціонування дискурсу знаходимо в працях таких вчених, як: Н.Д. Арутюнова, Ф.С. Бацевич, В.И. Карасик, Ю.Н. Караулов, К.Я. Кусько, М.Л. Макаров, В.В. Петров, G. Brown, M. Coulthard, T.A. van Dijk, W. Kintsch, D. Nunan, G. Yule та ін. [1-2; 5-6; 8-11; 15-17; 19].

Поняття дискурсу є складним і різноплановим. Багатоаспектність вживання терміну «дискурс» пов'язана як з його семантичною прагматикою, так різноплановістю функціонування в різних мовах. Поняття «дискурс» походить від лат.: *discursus* – *біг у різних напрямках*, в англ.: *discourse* має значення – *мовлення, судження, розмова, бесіда*, у франц.: *discourse* – *це діалогічне мовлення або публічний виступ*.

Дискурс як власне лінгвістичний термін введено в науковий обіг у 1952 р.: З. Харріс вжив його в рамках словосполучення *discourse analysis* на позначення методу аналізу зв'язного мовлення. На ранніх етапах розвитку дискурс-аналізу спостерігалось дві тенденції в дискурсних студіях: перша була спрямована на дослідження мовних структур, при цьому поняття «дискурс» практично ототожнювалось з поняттям «текст», а друга ототожнювала поняття «дискурс» з мовною практикою і комунікативною діяльністю.

У лексикографічних джерелах виокремлено такі ознаки дискурсу, як: раціональність, вербальний обмін ідеями, генетична дискусійність, когерентна послідовність висловлювань, соціальна детермінованість комунікативних актів, соціальний контекст [14, с. 559]. Усі ці характеристики є важливими.

В.З. Дем'янков трактує дискурс як довільний фрагмент тексту, що складається більш ніж з одного речення, концентрується навколо певного концепту, утворюючи загальний контекст, що презентує учасників комунікації, певні обставини, перебіг подій тощо, і визначається не стільки послідовністю речень, скільки тим загальним світом, який вибудовується в ході розгортання дискурсу [4, с.247]. Отже, дискурс розглядається як логіко-понятійна структура, що організує комунікативний простір і сприяє розгортанню комунікативної події.

Свій внесок в розвиток дискурсних досліджень вносять представники Львівської лінгвістичної школи. Ф.С. Бацевич акцентує увагу на когнітивно-комунікативних аспектах дискурсу і кваліфікує «дискурс» як «інтерактивний і трансактивний тип комунікативної діяльності, який має різні форми вияву й відбувається у межах конкретного каналу спілкування, регулюючись стратегіями і тактиками учасників спілкування; синтез когнітивних, мовних і позамовних чинників, які формують мовленнєві жанри і мовленнєві акти» [2, с.27]. К.Я. Кусько наголошує на важливості когнітивно-дискурсивних досліджень в контексті антропоцентричної парадигми і пропонує таке визначення: дискурс – це “переважно текст, його уривок, схема, фрагмент чи парадигма або акт (акти), комплекс (комплекси) усної комунікації, об'єднані послідовною логічною будовою і мовними зв'язками локального і глобального змісту з метою реалізації

певної авторської інформативної, людинознавчої чи суспільствознавчої проблематики» [6, с.29].

Дискурс розуміють як когнітивний процес, що пов'язаний зі створенням мовленнєвого твору, «інтерпретацію комунікативної події у контексті» [19, с.6] або як «складне комунікативне явище, яке окрім тексту містить екстралінгвістичні фактори (знання про світ, судження, установки, цілі адресата, необхідні для розуміння тексту)» [5, с. 8]. Д. Менгено виділяє такі ознаки дискурсу, як: надфразова організація, часово-просторове та цільове спрямування у лінійному розгортанні комунікації, діяльнісний та інтерактивний характер, контекстуальність, відповідність певним нормам спілкування тощо (див.: [3, с. 79]).

Визначення поняття «дискурс» ускладнюється тим, що воно входить до інструментарію багатьох лінгвістичних дисциплін, цим поняттям активно оперують вчені в галузі дискурсознавства, комунікативної лінгвістики, філософії мови, когнітології, прагмалінгвістики, соціо- та психолінгвістики, семіотики, герменевтики тощо. Відповідно, кожен з цих напрямів лінгвістичних досліджень вирізняє у дискурсі ті характеристики, які є концептуально вагомими для саме цих досліджень.

Для прикладу, соціолінгвістика досліджує дискурс у плані особливостей сприйняття його різними верствами суспільства [13, с.482-483]. Психолінгвістика вивчає дискурс з огляду на його вплив на індивідуальну та суспільну свідомість, аналізує різні механізми породження і сприйняття дискурсу [12, с.56]. Когнітологія зосереджує свою увагу на вивченні фреймів як форми репрезентації знань, сценаріїв (скриптів) для визначення особливостей розвитку комунікативних ситуацій і ментальних моделей як структурних аналогів об'єктивної реальності [1, с. 136-137]. Для герменевтики характерним є вивчення мови як загальної системи, а дискурсу як окремої мовної події [7, с. 85].

Акцентуються увага на екстралінгвістичних компонентах дискурсу: J.L. Меу вважає, що «дискурс є тим, що залишається після того, як з тексту зривають усі мовні прикраси. Дискурс формується нашим мисленням, нашим розумом» [18, с. 27]. Так, розглядаючи дискурс як когнітивний процес мовлетворення загалом, і окремого мовленнєвого твору зокрема, D. Nunan підкреслює важливість контексту для адекватної інтерпретації

комунікативної події [19, с. 6]. На вагому роль зовнішнього контексту в формуванні дискурсу звертає увагу Т.А. van Dijk, коли визначає дискурс як «складне комунікативне явище, яке окрім тексту містить екстралінгвістичні фактори (знання про світ, судження, установки, цілі адресата, необхідні для розуміння тексту)» [5, с. 8]. Вивчення невербальних характеристик дискурсу становить один з перспективних напрямів лінгвістичних досліджень.

Таким чином, можемо констатувати, що дослідження дискурсу пов'язано як з вивченням комунікативних аспектів актуалізації мовних засобів, так і з визначенням когнітивних характеристик мовленнєвої комунікації. Важливим напрямом подальших дискурсивних досліджень стає вивчення вербального та екстравербального контекстів, засобів їх мовної експлікації, визначення дискурсивних стратегій комунікації в Інтернет-середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Арутюнова Н.Д. Дискурс // Лингвистический энциклопедический словарь – М.: Сов. энцикл., 1990. – С. 136-137.
2. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики. – К.: Академія, 2006. – 248 с.
3. Бурбело В.Б. Сучасні концепції дискурсу та лінгвопрагматичні засади дискурсології / Вісник КНУ ім. Тараса Шевченка. Сер. Іноземна філологія. – 2002 – № 32-33. – С. 79-84.
4. Демьянков В.З. Словарь англо-русских терминов по прикладной лингвистике и автоматической переработке текста. – М., 1982. – Вып. 2.
5. Дейк Т.А., ван Язык. Познание. Коммуникация: Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1989. – 321 с.
6. Дискурс іноземномовної комунікації (колективна монографія) / Ред. К.Я. Кусько. – Львів: Вид-во ЛНУ ім. І. Франка, 2002. – 495 с.
7. Єрмоленко С.Я., Библик С.П., Тодор О.Г. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / Ред. С.Я. Єрмоленко. – К.: Либідь, 2001. – 224 с.
8. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. – М.: Гнозис, 2004. – 390 с.

9. Караулов Ю.Н., Петров В.В. От грамматики текста к когнитивной теории дискурса // Дейк Т.А. ван. Язык. Познание. Коммуникация. – М., 1989. – С. 5-11.

10. Кусько К.Я. Когнітивно-дискурсний потенціал інформаційного трансферу // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. – Харків: константа, 2004. – № 635. – С. 91-93.

11. Макаров М.Л. Основы теории дискурса. – М.: Гнозис, 2003. – 280 с.

12. Миронова О.А. Оценочный дискурс: проблемы семантического анализа // Изв. АН. Сер. лит. и яз. – М., 1997. – № 4.

13. Слюсарева Н.А. Социологическое направление // Лингвистический энциклопедический словарь. – М.: Сов. энциклопедия, 1990. – С. 482-483.

14. Философский энциклопедический словарь / Сост. Е.Ф. Губский и др. – М.: Инфра-М, 1997. – 576 с.

15. Brown G., Yule G. Discourse Analysis. – Cambridge: CUP, 1983. – 288 p.

16. Coulthard M. Introduction to Discourse Analysis. – L: Longman, 1977. – 195 p.

17. Dijk T.A. van, Kintsch W. Strategies of Discourse Comprehension. – L., N.Y.: Academic Press, 1983. – 418 p.

18. Mey J.L. The Pragmatics of transition // Political discourse in transition in Europe, 1989-1991. – Amsterdam; Philadelphia, 1998. – P. 25-34.

19. Nunan D. Introducing Discourse Analysis. – L.: Penguin Books Ltd., 1993. – 500 p.

Д. МОНАСТЫРСКАЯ.

КОГНИТИВНО-КОММУНИКАТИВНЫЕ АСПЕКТЫ ИЗУЧЕНИЯ ДИСКУРСА.

Статья посвящена анализу различных подходов к определению понятия «дискурс». Рассмотрены когнитивно-коммуникативные аспекты дискурсных исследований.

Ключевые слова: дискурс, контекст, экстралингвистические факторы, дискурсные стратегии коммуникации.

D. MONASTYRSKA

COGNITIVE AND COMMUNICATIVE ASPECTS OF DISCOURSE STUDIES.

The article deals with the studies of different approaches to the interpretation and definition of the notion “discourse”. Cognitive and communicative aspects of discourse studies are considered.

Key words: discourse, context, extra-linguistic factors, discourse strategies of communication.

УДК 070

Ксенія СІЗОВА

ЖАНР ЖИТТЄВОЇ ІСТОРІЇ ЯК ІНДИКАТОР ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ СУЧАСНИХ ДРУКОВАНИХ ЗМІ

У статті проаналізовано жанрові особливості життєвої історії, зокрема, сюжетна сфера, типова структура, система персонажів і заголовковий комплекс. Простежено зв'язок жанру з фольклорною чарівною казкою. Виокремлено ознаки життєвої історії, які відображають загальні тенденції розвитку сучасної преси.

Ключові слова: жанр, життєва історія, газетне видання, біографічний нарис, чарівна казка, тенденції розвитку.

Трансформаційні процеси і концептуальні зсуви у системі жанрів, питання жанрової гібридизації та жанрової дифузії є досить актуальними для сучасного журналістикознавства, про що свідчить велика кількість ґрунтовних розвідок, що вийшли останнім часом. Динаміці та перспективам розвитку жанрової системи і проблемам жанрової ідентифікації присвячені дослідження таких українських і російських вчених, як: М. Василенко, О. Голік, Л. Кройчик, Г. Лазутина, Н. Мантуло, І. Машенко, С. Шебеліст [2; 3; 5; 6; 7; 8; 10]. Аналіз змін у системі жанрів дозволяє виокремити загальні тенденції розвитку сучасних медіа.

Простежуючи ці тенденції у жанрологічному аспекті, О. Голік зазначає, що «жанрова система журналістських текстів є динамічною, рухливою, гнучкою та множинною структурою. Саме у цьому і полягає складність її дослідження. Еволюційний розвиток